

Slachta Margit örökre beírta nevét a magyar történelem legnagyobbjai közé. Kámenyec-Podolszk embermentése az ő nevéhez fűződik. Kevésbé ismert a tőlünk szintén északra lévő szlovák zsidók érdekében végzett deportálásleállítási tevékenysége mind hazánkban, mind szlovák testvéreinknél.

A holokauszt Szlovákiában

1940. dec. 15-én – az akkori összeírás szerint – 88.951 zsidó élt Szlovákiában. 1942-ben, Szlovákiában megállapodást írtak alá Németországgal, mely lehetővé tette a szlovák zsidók deportálását. 1942 márciusa és októbere között szlovák csendőrök és katonák, valamint a Szlovák Néppárt félkatonai szervezete, a Hlinka Gárda, és a Szlovák Köztársaság német nemzetiségű Freiwillige Schutzstaffel kb. 60.000 szlovák zsidót, Szlovákiában létrehozott munka- és koncentrációs táborokba hurcolt. További sorsukat a náci Németország határozta meg. A túlélők között volt Alfred Wetzler és Walter Rosenberg, aki megszökött Auschwitzból és 1944 tavaszán elkészítették a szövetségeseknek az ún. Auschwitzi Jegyzőkönyvet. Jelentős vatikáni nyomásra – melyben Slachta Margit járt el – elmaradt kb. 20.000 zsidó deportálása. A deportálások idején 6000 szlovák zsidó menekült Magyarországra. 1944 szeptemberétől kezdődően az év végéig a németek elhurcoltak kb. 12.600 szlovák zsidót, legtöbbjüket Auschwitzba, Theresienstadtba és más németországi táborokba. Sokakat a németek és a Hlinka Gárda egységei gyilkoltak meg, illetve a bujkálók csatlakoztak a partizánokhoz.

Az 1938. nov. 2-án hozott bécsi döntés értelmében Szlovákia kénytelen volt lemondani szomszédjai javára 10.423 km² területről, és azzal együtt 859.885 főnyi lakosról, köztük 276.287 szlovákról, 505.808 magyarról, 26.181 zsidóról, 8.967 németről és 1.829 ruténról. A Magyarországnak átadott területek mind gazdasági, mind pedig pszichológiai szempontból növelhették Szlovákia nehézségeit. Tiso politikájának fontos eleme volt az, hogy a magyarokkal folytatott határrevíziós tárgyalásokban biztosítsa a németek támogatását. A történetírás egy része Tiso politikájáért Hitler azon nyílt fenyegetéseit okolja, melyekkel Szlovákia függetlensége kikiáltásának elmaradása esetén kilátásba helyezte az ország felosztását Németország, Lengyelország és Magyarország között.¹ Tiso azonban a csehekkel szemben sem volt lojális.

Egyedül Gróf Eszterházy János magyar parlamenti képviselő volt az, aki 1942 májusában, a Dieta 63 képviselője közül egyedül szavazott a zsidók deportálásáról szóló törvény ellen. Hitler számára Tiso testesítette meg utolsó reményét, hogy megvalósítsa politikai és stratégiai terveit Szlovákiában: ezért személyes megbeszélésre hívta meg, amelynek során a Führer ismét felvázolta a magyar agresszió rémképét, amely szerinte csak függetlenségük kikiáltásával kerülhető el, és ezzel Szlovákiát a Birodalom védelme alá helyezik. Érkezésekor Tisot a berlini repülőtéren államfőnek kijáró katonai tiszteletadással fogadták. Tiso hagyta, hogy Hitler eszközként használja, amiből személyes haszna is származott.

Az új állam kihirdetése, 1939. március 19. után írták alá Németországgal a védelmi szerződést (Schutzvertrag). A magyar csapatok által 1939. márc. 14-ről 15-re virradó éjszakán elkövetett

¹ Tiso a csehekkel szemben sem volt lojális.

területsértés következményeként a német kormány, figyelmeztetést intézett Magyarországhoz, és így kénytelenek voltak visszavonulni és elismerni az új államot 1939. március 15-én.

Slachta Margit a szlovák zsidókért²

A kereszténységre áttért budapesti zsidók Szent Kereszt Társasága volt az első olyan külföldi szervezet, amely Angelo Rotta nuncius révén a Szentszék beavatkozását kérte egy eddig még nem közölt emlékirat átadásával. A még Szlovákiában maradt közel 20.000 zsidó deportálásának közelgő veszélye indította Slachta Margitot arra, hogy 1943. március 8-án személyesen lépjen fel a Vatikáni Államtitkárságon. Nem elhanyagolandó az az emberi szolidaritás és tényszerű együttműködés, amit a szlovák elnyomottak irányában mutatott Budapest fő vikáriusa, Drakos János. Ugyanis az ő működésének köszönhető nagyrészt a Szentszék szlovák kormánynál tett közbenjárása. A vatikáni diplomácia részéről érkező meglehetősen határozatlan biztosítékokkal Slachta Margit „nem volt teljesen elégedett”, és élve az alkalommal, arra kérte a Rómában tartózkodó Francis Spellmant, New York püspökét, hogy járjon közben Franklin D. Rooseveltnél a szlovákiai áldozatok érdekében. A Vatikáni Államtitkárság egy tájékoztatásul küldött jegyzék révén értesült az elnökhöz eljuttatott javaslatokról.

A Szentszék konkrét lépéseket kezdeményezett diplomáciai téren, és meghatalmazottjának, Monsignore Burzionak 1943. március 6-án a következőket rendelte el: „Amennyiben a hír – a deportálások és a memorandum tartalma – megfelel a valóságnak, arra kérem nagyra becsült főtisztelendő urat, hogy határozottan lépjen fel a nevezett kormánynál annak érdekében, hogy a sok szerencsétlent megkímélje ilyen kegyetlen sorstól.”

Slachta Margit kiállt amellett, hogy Szlovákiában az újabb deportálások elkerüléséért mindenképpen meg kellett oldani – még, ha ideiglenesen is – a vagyonuktól megfosztott zsidók eltartását, mivel „az állam számára terhekké váltak”, s így azt kérte a Szentszéktől, hogy biztosítsa a zsidók számára a szükséges összeget, akár kölcsön formájában is.

Burzio újabb utasítást kapott Maglione bíborostól, hogy a szlovák kormány tervezett zsidóellenes intézkedéseinek megvalósítását megakadályozza. Burzio és a külügyminiszter, Wojtech Tuka közötti hivatalos találkozóra 1943. ápr. 7-én 11 órakor került sor, és a Vatikán megbízottjának az a benyomása támadt, hogy tárgyalópartnere „háborodott”, „közönséges” ember, aki „felsőbbrendűnek” érzi magát. Amikor a Szentszék képviselője látogatása tárgyára tért, Tuka bosszúsán válaszolt: „Monsignore, én nem értem, mi köze van a Vatikánnak a szlovákiai zsidókhoz”, mert „az Állam nem keresztény és nem is lehet az!... az Alkotmánynak nincs egyetlen olyan cikkelye, amely Szlovákiát keresztény állammak nyilvánítaná”.³

1942-ben Szlovákia Csehszlovákia felosztása után „önállóságot” kapott, és három nap múlva német protektorátus alá helyezték magukat. 1942 márciusában megkezdődtek a deportálások. Tiso a diplomaták újrakezdésénél az „új Európa”, vagyis a nemzetiszocializmus mellett foglalt állást.⁴ Jöttek a menekültek Magyarországra, védelemért fordultak a Szent Kereszt Egyesülethez és a Magyar Izraeliták Pártfogó Irodájához (MIPI). Angelo Rotta 1942 márc. 12-én megírta Maglione⁵ kardinálisnak, hogy erről egy pozsonyi szlovák menekülttől

² GRAZIANO, I.-EÖRDÖGH I.: Jozef Tiso és a szlovákiai holokauszt. Budapest, 2006. 95-97.

MONA Iona: Slachta Margit. Budapest, 1997.

³ GRAZIANO, I.-EÖRDÖGH I.: Jozef Tiso és a szlovákiai holokauszt. Budapest, 2006. 46.

⁴ Nemzeti Újság 1942. I.9. 6.

⁵ Luigi Maglione bíboros, XII. Pius szentszéki államtitkára

értesültek, járjunk közbe a Szentatyánál, mert a szlovák zsidókat Lengyelországba akarják hurcolni. Slachta Margit, aki a Szent Kereszt Egyesület társelnöke volt, kapcsolatban állt Magyar Izraeliták Pártfogó Irodájával, elsősorban báró Weiss Edittel. Weiss Edit arra kérte Slachta Margitot, hogy menjen Szlovákiába és első kézből szerezzen tudomást a helyzetről, és ha tud, tegyen is valamit. Slachta Margit válasza ez volt 1942. márc. 22-én: „... ha van remény, hogy szolgálatot tehetek az ügynek, teljes lélekkel megyek.” Az utazásra 1942 márc. 25-27-én kerülhetett sor. Márc. 24-én elhunyt Farkas Edith, akinek ravatalánál tisztelgett Slachta Margit, de a temetésre, márc. 27-én pozsonyi útja miatt már nem ment el. Slachta Margit Kassán született, köze volt a Felvidékhez. Küldetésekor a kivándorlási ügyek országos vezetőjével, Dr Koso Isidorral tárgyalt. Erről rendjében tartott egyik előadásából tudunk: „...Pozsonyban az Idegenforgalmi Osztály (ti. a kivándorlási osztály) főnökének ridegségét próbáltam meglágyítani a zsidó gyermekek ügyével szemben, akiket a törökök hajlandóak lettek volna befogadni, míg ellenkező esetben biztos halál vár rájuk. Az illető hajthatatlan maradt.” Slachta Margitot tehát kész mentő tervekkel küldhették Pozsonyba, és úgy tűnik diplomáciai úton elintézett volt, hogy a semleges Törökország befogadja a kiskorú gyermekeket, ha megkapják a kiutazási engedélyt Szlovákiából. Az illetékes szlovák főtisztviselőm ezt megtagadta. Slachta Margit ezt mondta róla: „lelkületileg száraz, szívtelen álokoskodó, fanatikus.”

Hazatérve Slachta Margit az állam illetékeseihez fordult: „Közvetlen és magyarázatra nem szoruló magyar érdek, hogy a koncentrációs táborokba kerülő magyarhonosok megfelelő védelemben részesüljenek és pedig nemcsak Pozsonyban, hanem a többi gyűjtőtáborokban is... Egy ennél sokkal fontosabb vonatkozása is van a mostani embervásárnak. Teljesen bebizonyított, hogy a horvát és lengyel nők igen nagy tömegei kerülnek a front mögötti mulatóhelyekre és lettek a katonák prédái... Nagyon komoly helyeken veszik biztosra, hogy a szlovák zsidó lányok és asszonyok a kimerült emberanyag pótlására fognak szolgálni. Ha az új forrás nem nyújt több pótlékot, akkor a németek gátlás nélkül fognak a keresztény nők után nyúlni, mint ahogy ezt Lengyelországban minden további nélkül megtették. A német elemet természetesen kímélik. A szlovákok az uralkodó osztály. Ott van azonban a magyar kisebbség, mely a szlovákok és németek gyűlöletének kettős tüzeiben áll. Adva van, hogy a németek újabb igénylésére a magyarok fognak sorra kerülni... Azért is szükséges volna egy erőteljes akcióval kísérletezni, mert a német vakmerőséget a kis országok féltékenysége növelte oly nagyra. Mindenképpen meg kell egyszer kísérlni, hogy az erőteljes fellépésnek mi lesz a németeknél a hatása... Ha sohasem talál a német erkölcsi ellenállásra, feltehetőleg hazánkból is akar majd slovenskói módon páriákat szerezni.” Mind az egyházi, mind az állami fórumok azonban egységesen elhatárolták magukat a „más országok belügyeibe” való beavatkozásról. Slachta Margit ezt így kommentálta: „nem szabad azt hinni, hogy a gyengédebb érzés és lelkes buzgalom...nagjobb eredményt érhet el...”.

A Keresztény Női Tábor 1943-as megnyitóján 1200-an vettek részt, ahol programbeszédében az országot védő külső és belső frontról beszélt. A külső front a háborús front. A belső, a szellemi front. Az árulja el a belső frontot, aki gyáván hallgat, amikor árva, igaz ügyek érdekében szólni kellene... Újévi levelében 1943. jan. 1-én ezt írta: „Fogadj szívedbe egy munkatáborost, akit a korszellem kizár a testvérközösségből... Merd kérni, kívánni, sürgetni olyan hozzád-tartozótól, ki munkatábor-parancsnok, hogy olyan fölöttese legyen a szolgálatosoknak, amilyen fölöttest az ő fiának kíván a fronton, vagy az ellenség fogságában. Hangoztasd előtte Krisztus örökérvényű ígét: amilyen mértékkel mértek, olyan mértékkel fognak nektek viszont mérni.”⁶ Az Újévi levél felháborította Endre Lászlót, Pest vármegye

⁶ A Lélek szava. 1943.1. 3-4. idézi: Magyar Zsidók Lapja, 1943. I.7. 5.

alispánját, aki 1943 febr. 7-én közgyűlési beszédében elítélte a kijelentéseket. Slachta Margit nem késett a válasszal a Nemzeti Újságban⁷: „A keresztény erkölcsnek nem ismer kollektív megtorlást... A gyűlölet vallásának minden híve pedig ellensége önmagának, a társadalomnak és a hazának.”

A szlovák belügyminiszter 1943. febr. 8-án bejelentette az ország „zsidótlanítását”, a még ott élő 20.000 zsidó deportálását. Febr. 19-én hírszenzációként közölték az újságok, hogy jöllehet az Egyesült Államok hadiállapotban van Olaszországgal, az olasz hatóságok engedélyezték Spelmann New York-i érseknek – aki az amerikai katonákat jött meglátogatni Európába –, hogy több napot tölthessen Vatikánvárosban. Az érsek korábban a Pápai Államban működött, és XII. Pius barátai közé számított. A hírt meghallva Rónai Petre, a Szociális Testvérek Társaságának egyik tagja emlékeztette Slachta Margitot, hogy Spelmann érsek ismeri őt is, és a Társaságot is. Amikor Rónai Petre testvér 1931-ben hazajött Amerikából, ugyanazon a hajón utazott, mint Spelmann, aki a hajó kápolnájában végzett szentmise után odament hozzá, köszöntötte és elmondta, hogy ismeri a Szociális Testvérek amerikai rendtársait és a Slachta Margit főnöknőt is. Itt az alkalom, hogy Slachta Margit utazzon Rómába, és az érsek segítségével kérjen pápai kihallgatást a szlovákiai zsidók érdekében. Slachta Margit azonnal útlevelet kért, de a Belügyminisztérium elutasította. Barátai tudtak tervéről, ezért lepődött meg Zilahy Lajos, amikor szembetalálkozott vele az utcán: „Itt van, mikor Rómában kellene lennie? – Megértve a helyzetet, ő szerzett azonnal kulturális célú útlevelet egy másik minisztériumtól. Még egy hely volt a hetenként egyszer Rómába induló repülőgépben és Slachta Margit megérkezett Rómába, Spelmann érsek elutazásának előestéjén (1943. márc. 3.). Egyenesen Spelmann szállására ment, de még nem volt otthon. Ottmaradt, várt. Az érsek este 9-kor érkezett meg, azonnal fogadta és meghallgatása után telefonált a Vatikánba, és elintézte a pápai meghallgatást, valamint kifejezte, hogy mindenre kész szerencsétlen embertársaink megmentése érdekében. A pápai kihallgatásra márc. 11-én került sor. „Teljesen váratlanul, mert Luttor prelátus azt mondta, hogy 50 ember van előttem a listán.” A pápai kihallgatás eredményeként XII. Pius rövid úton utasította a hét szlovákiai püspököt, hogy személyesen menjenek el tiltakozni mind az államelnökhöz, mind a miniszterekhez. Elrendelte még, hogy Szlovákia összes templomában a hét püspök személyes aláírásával olvassanak fel egy tiltakozó pásztorlevelet... Mindezek eredményeként a deportálás elmaradt.”⁸

A pápai kihallgatás után táviratozott Weiss Editnek német nyelven. A távirat első fogalmazványa megmaradt: „Beszéltem az Atyával. Táviratozz a Via Giulia-ra, hogy beteg testvéred meddig maradhat még a jelenlegi lakásán. Imádkozzatok. Értesítsd Paulát. Testvéred.”⁹ Márc. 13-án írt valószínűleg Buzalka Mihály nagyszombati püspöknek: „ugyanabban a nagy ügyben mely most egy éve foglalkoztatott, szeretnénk embertársaink érdekében valamit itt tenni... hogy sikerül-e bármit tennem, az persze a jó Isten kezében van... tudnom kellene közelebről a helyzetet... kegyeskedjék engem... sürgönyben értesíteni... ha Szlovákia lemondott a deportációs tervéről, ... csak ezt: Nővéred meggyógyult. Ha a terv fennáll:... Nővéred gyengélkedik. Ha deportációt már előkészítik:... Nővéred súlyosan beteg. Ha a deportáció megkezdődött volna: ... Nővéred haldoklik...”¹⁰. Valószínűleg ez volt a kód a magyarországiakkal is, mert márc. 13-án a következő szövegű

⁷ Nemzeti Újság, 1943.II.13. Magyar Jövő, 1943.II.24.

⁸ Szociális Testvérek Társasága Levéltár 382.

Mona Ilona: Slachta Margit a Szlovákiai-i zsidókért (1942-43). Klny. In. Magyarok kelet és nyugat metszésvonalán. 1994. 391-400.

⁹ Szociális Testvérek Társasága Levéltár 381/25.

¹⁰ Szociális Testvérek Társasága Levéltár 381/37.

távirat érkezett Budapestről: „Beteg nővéred előreláthatólag április közepéig jelenlegi otthonában marad. A helyzet némileg javult...”¹¹ Márc. 24-én megérkezett egy Pozsonyban feladott olasz nyelvű távirat is: „Beteg nővéred nincs veszélyben. Az orvosok ügyelnek valamennyire... Püspök.”¹²

Slachta Margit ezen hír előzményét egy parlamenti beszédében mondta el, melyet a Nemzetgyűlési Napló rögzített 1947. ápr. 16-án: „Nekem magamnak...arra volt alkalmam, hogy lássam, hogyan lépett fel (XII. Pius) a szlovákiai zsidóüldözésekkel szemben. Távíratilag vagy telefonon utasította Szlovákia hét püspökét, hogy személyesen menjenek el Tiso államelnökhöz, Tukához és Mach miniszterhez, és tiltakozzanak az ellen, hogy a már deportált hatvanezer zsidó szlovák állampolgár után még a megmaradt húszezret is deportálják... Azonkívül elrendelte, hogy Szlovákia összes templomaiban a hét püspök személyes aláírásával olvassanak fel pásztorlevelet, amely kifejti, hogy miért nem egyeztethető össze sem a szlovák alaptörvénnyel, sem pedig a hívők keresztény lelkiületével a deportálás...”¹³ Ezt a püspöki körlevelet Tiso államelnöknek mint Banovce község plébánosának is fel kellett olvasni, jegyzi fel a Vatikának a II. világháború ezen időszakáról kiadott dokumentumköteté¹⁴. Ezen 1943-as deportálás elmaradt.

1943. máj. 26-án Dr Wallenstein Zoltán, pécsi főrabbi levelet írt Uhl Antal atyához: „Egy teljes hétig voltam Budapesten...A francia követség jogtanácsosa beszéli, hogy kb. 6 héttel ezelőtt Slachta Margit ... arról értesült, hogy Szlovákiából zsidókat deportáló vonatot indítanak útnak. Spelmann érsek ekkor Rómában volt. Slachta fölkereste Károlyi Józsefné grófnőt, hat óra választotta el a repülőgép indulásától. A grófnő megszerezte neki azonnal az iratokat. Slachta, aki eddig nem ült repülőgépen, keresztet vetett és azonnal indult (A levélíró nem ismerte az elutazás hiteles történetét – SzJ.). Spelmann soron kívül fogadta, a Pápa Őszentsége rögtön intézkedett Tisonál, és nemcsak a vonatot nem indították el Lengyelországba, de más könnyítéseket is elért a Vatikán. ...Hála Isten, hogy vannak XII. Pius-ok, Uhl Antal-ok és Slachta Margitok... - Dr Wallenstein Zoltán.”¹⁵

Slachta Margit beszéde 1940 októberében

Szálasi Ferenc 1940. szept. 17-én amnesztiával kiszabadult a szegedi Csillag-börtönből. 66 évvel később ezen a napon avatták boldoggá Salkaházi Sárát 2006 szept. 17-én.¹⁶ Slachta Margit 1940 októberében, az általa alapított női szerzetesrendben, a Szociális Testvérek Társaságában egy, a rendtársaknak tartott napi elmélkedésében ezt mondta:¹⁷ „Már rég, talán egy év óta mindig mondogatom: Mi lesz velünk? Hová jut a mi szegény magyar hazánk? Sajnos, ma már odáig jutottunk, hogy országunk ellenállási lehetősége derékba tört, nem tud többé ellenállni a hitlerizmusnak. Ennek vezére mind követelőzőbben lép fel velünk szemben: lehet, hogy Erdély ára ez. Románia az övé. Temesvár, Brassó, s a többi városok egymásután német polgármestereket kapnak. Mindent, amit termelünk, ezután Németországnak kell szállítanunk... Ezek azonban még mindig a dolgok kisebbik részét képezik. A nagyobbik

¹¹ Szociális Testvérek Társasága Levéltár 381/39.

¹² Szociális Testvérek Társasága Levéltár 381/43.

¹³ Slachta Margit nemzetgyűlési képviselő felszólalása. In. Nemzetgyűlési Napló, Bp. 1947.IV.16.

¹⁴ Le Saint Siege et les victimes de la guerre Janvier 1941 – Décembre 1943. Vatican, 1975. Actes et Documents du Saint Siège Relatifs á la Seconde Guerre Mondiale 9. 246.

¹⁵ HETÉNYI Varga Károly: Akiket üldöztek az igazságért. Budapest, 1985.477.

¹⁶ Salkaházi Sára boldoggá avatása 2006 szept. 17-én de. volt, ugyanezen nap du. történt a Gyurcsány Ferenc-féle ún. „öszödi beszéd” „kiszivárogtatása” is...

¹⁷ Margit testvér tanításából. Gépelt kézirat. 1940.okt. 6 old. Szociális Testvérek Társasága Levéltár 444.

sajnos az, hogy országunk morális integritását feladtuk... E gyászos tény egyik megnyilvánulása az, hogy kormányunk német felszólításra kénytelen volt Szálasit kiadni, ezt a beszámíthatatlan agitátort, akit Szegeden zár alatt tartottak... Alig, hogy visszanyerte szabadságát, megtartotta nagy programbeszédét, amelyből szeretnék kiragadni egy pár dolgot. Mindjárt a beszéd elején ezt mondja: „A Kárpát-Duna Nagyhaza megépítésére irányuló mozgalom magyar népünkben indult ki, s ma már Európát átfogó nagy népmozgalommá lett.” – Mi jelent ez: „Kárpát-Duna-Nagyhaza?” Mi más jelenthetne, mint Németországot a hozzádarabolt országokkal együtt?! – Más szavakkal: hazánk, Németország! – Ne feledjük azt a körülményt, hogy a kiszabadulás után Szálasi Berlinbe ment és ott kapta meg, amit mondani kell. Ugyanezt leplezetlenül így kellene mondania: „Szűnjék meg Magyarország, s Németország legyen!” – így azonban nem meri mondani, mert rosszul hangzik, mert ez: hazaárulás! Nyugodtan kitűzhetjük a gyászjelvényt, mert hazánk, mint régi haza, nincs többé! Vér és csata nélkül hazaárulók szolgáltatták ki... Nézzünk szembe a valósággal: vegyük tudomásul, hogy hazánk elveszett és csak formailag van még meg. Ameddig nem akadályoznak bennünket ököllet, ameddig világosságban járunk, tegyük meg minden tőlünk telhetőt, mert ha eljön a sötétség, senki sem munkálkodhat. Dolgozzunk tehát, ameddig lehet!”

Bibliográfia

- GRAZIANO, I.-EÖRDÖGH I.: Jozef Tiso és a szlovákiai holokauszt. Budapest, 2006.
- HAIDER Mária: „Bizakodjál az Úrban és jót cselekedj!” (Zsolt 36,3) – Beszélgetés Mona Ilona szociális testvérrel. Jel. 2005. április. 117-121.
- HETÉNYI Varga Károly: Akiket üldöztek az igazságért. Budapest, 1985.
- Huszonöt éves jubileumát ünnepelte a Keresztény Női Tábor. Jelenkor. 1944.I.1.
- j. gy.: Kik is voltak ellenállók. Ispánovits Márton a megújult szövetségről. Magyar Nemzet. 1988. febr. 4.
- MAJSAI Tamás: Egy epizód az észak-erdélyi zsidóság második világháború alatti történetéből. Slachta Margit fellépése a Csíkszeredán kiutasított zsidó érdekében. Medvetánc. 1988.4 – 1989.1.3-33.
- MESZLÉNYI Antal: A magyar katolikus egyház és az emberi jogok védelme. Budapest, Szent István Társulat kiadása, 1947.
- MONA Ilona: Slachta Margit közéleti működése 1918-1948. in. BÁRDOS István – BEKE Margit szerk. Egyházak a változó világban. Esztergom, 1991.
- MONA Ilona: Slachta Margit a krisztusi közéletért. A Lélek szava melléklete. 1991.2. 1-4.
- MONA Ilona: Slachta Margit közéleti működése 1918-1948. Új forrás. 1991.május 5.35-44.
- MONA Ilona: Az egyház nem hallgatott. in. Egyházfórum. 1993.3.20-24.
- MONA Ilona: Slachta Margit a szlovákiai zsidókért (1942-1943). In. BEKE Margit – BÁRDOS István szerk.: Magyarok Kelet és nyugat metszsvonalán. Esztergom, 1994. 391-400.
- MONA Ilona: Néhány gondolat a magyar holocaust kiállításáról. In. A Lélek szava. 1994.5.11-12.
- MONA Ilona: Slachta Margit. Budapest, 1997.
- MONA Ilona: Nem az egyház hallgatott... - A holokausztról – és az embermentésről. Új Ember. 2004.05.30.
- SAS Andor: A szlovák zsidók üldözése. 1939-1945. Pozsony, 1993.
- SCHLACHTA Margit: Nyílt levél Pest vármegye törvényhatósági bizottsági tagjaihoz. Nemzeti Újság. 1943. febr. 16. 6.
- SLACHTA Margit testvér tanításából. Gépelt kézirat. 1940.okt. Szociális Testvérek Társasága Levéltár 444.

SLACHTA Margit: Újévi levél. A Lélek szava. 1943. jan. 1. 3-4.

Vatikáni dokumentumok:

Le Saint Siege et la guerre mondiale Novembre 1942 – Décembre 1943. Vatican, 1973. in. Actes et Documents du Saint Siège Relatifs á la Seconde Guerre Mondiale 7. – 23-300.

Le Saint Siege et les victimes de la guerre Janvier 1941 – Décembre 1942. Vatican, 1974. in. Actes et Documents du Saint Siège Relatifs á la Seconde Guerre Mondiale 8. – 206-525.

Le Saint Siege et les victimes de la guerre Janvier 1941 – Décembre 1943. Vatican, 1975. Actes et Documents du Saint Siège Relatifs á la Seconde Guerre Mondiale 9. - 22-24.